

SECCIÓ DE SENDERS

A.E.TALAIA

SANT PERE DE CASSERRES

FOLGUEROLES - SANT ESTEVE DE TAVÈRNOLES - SAVASSONA

SANT PERE DE CASSERRES - PARADOR DE SAU

11 de novembre 1990

Començarem el recorregut a la vila de Folgueroles on nasqué en Mossèn Cinto Verdager recordat per un monument modernista i pel museu instal·lat a la seva casa natal. Sortirem en direcció nord per anar a trobar, a un quilòmetre i mig del poble, el PR-C-40 (sender de Petit Recorregut que va de Vic fins a Sant Pere de Casserres), el qual seguirem. Aviat passarem per l'església romànica de Sant Esteve de Tavèrnoles i una mica més enllà arribarem al pla de Savassona on hi ha les restes d'un poblat ibèric. Al costat mateix del Pla, dalt d'un petit cingle, hi ha l'ermita pre-romànica de Sant Feliuet, també dita Sant Feliu de la Roca, que podrem visitar.

Després, passarem pel coll de la Passarella i pel llom de Casserres i finalment arribarem a la península, formada per un meandre del Ter, on s'aixeca el monestir benedictí de Sant Pere de Casserres, del segle XI. A partir del monestir tornarem enrera fins enllaçar amb la variant PR-C-40-2 (Llom de Casserres - Les Tallades) que seguirem fins arribar al Parador de Sau, situat en un promontori sobre l'embassament del Ter; ací finalitzarem el recorregut.

FOLGUEROLES

El poblet de Folgueroles, esdevingut famós pel fet d'ésser la pàtria de mossèn Jacint Verdager, centra un petit municipi de 10.99 km², de forma allargassada d'est a oest, que, com tots els municipis d'aquest sector, s'estén del centre de la Plana de Vic a l'inici de les Guillerries.

La seva demarcació presenta, a pesar de la migradesa del seu territori, una gran varietat de matisos : és planer i ple de masies vers ponent, on limita amb Vic i Gurb i deshabitat en les fondalades feréstegues de les valls de l'Arumí i del Gorg de Llitons.

El poble és format, bàsicament, per un llarg carrer sinuós, amb interessants cases dels segles XVII al XIX, amb llandes de pedra treballada, on hi ha els noms dels constructors. Folgueroles, envoltat de pedreres de gres, és el poble dels picapedrers, professió encara ben viva i que era la del pare del poeta Verdager. A la part alta de la població, al capdamunt del carrer central, hi ha la placeta de l'Església, presidida per aquesta i on, a la banda de

migdia, es troba el gran casal dels Sala o Bru de Sala, un antic llinatge ennoblit, una de les primeres cases de la població. La seva documentació s'inicia al segle X.

L'església parroquial, dedicada a santa Maria, ha estat objecte, a partir del 1972, d'una restauració que li ha tornat, sobretot a l'interior, l'aspecte romànic que havia perdut amb les obres i els afegitons dels segles XVII-XIX. És un edifici de la fi del segle XI, dedicat inicialment a santa Maria, sant Miquel i sant Joan. Aquests dos cotitulars es trobaven en dues absidioles que desaparegueren en construir-se la sagristia i uns altars laterals, iniciats el 1607. El segle XIII hom hi afegí un atri al davant, semblant als de Sant Julià de Vilatorrada i de Sant Martí de Riudeperes, que protegia la portada, del segle XII. Avançat el segle XVIII s'hi construí una nova façana, amb un ample campanar d'espadanya, fou integrat l'atri a la nau primitiva i es va traslladar l'antiga portada romànica a la nova façana. Cada segle i cada nova modalitat devocional deixà la seva empremta a l'antic temple, ampliat amb una gran capella lateral del Santíssim, amb la mutilació de la conca de l'absis i de l'arc triomfal i amb altres atemptats a l'obra romànica, que ara s'han reparat amb tota la fidelitat possible. La profanació del 1936 li féu perdre totes les antigues imatges i retaules i fou causa del desmuntament de la portada romànica, recuperada més tard, i de la pèrdua de dos sarcòfags

gòtics del segle XV, que es trobaven a la façana, sota dos arcosolis.

Els monuments i la casa natal de Mossèn Jacint Verdaguer són les fites més importants que recorden aquest fill il·lustre de Folgueroles. De fet, tot el poble respira verdaguerisme, gràcies a les làpides amb fragments de les seves poesies repartides pel poble, al recent monument al Centenari de l'Atlàntida, obra de Jordi Pallàs, que presideix l'entrada de la població, i al gran monument modernista, ideat per Josep M. Pericas, que hi fou erigit el 1908 i que es troba davant de l'església parroquial. La casa pairal de Verdaguer, al carrer Major, ha estat convertida en biblioteca i museu dedicats al poeta, i l'altra casa del carrer de Sant Jordi, de la família de la mare de Verdaguer i on es creu que tingué lloc la naixença del poeta, té també una làpida que ho recorda. La ruta verdagueriana de Folgueroles es complementa amb la visita de Sant Jordi de Puigseslloses, on el poeta cantà la seva primera missa l'any 1870, amb la font del Desmai, o font del mas de la Torre de Morgades, on hi ha un monòlit a l'Esbart de Vic i on Mossèn Cinto llegí moltes de les seves poesies i conreà la seva afecció poètica amb el grup d'esbartistes vigatans, i amb la visita de l'església de Santa Maria de la Damunt, visitada sovint pel poeta amb la seva mare quan era infant.

Horari		Quilòmetres
Parcial	Total	
0.00	0.00	0.000

Folgueroles, plaça del'Església on hi ha un monument dedicat al poeta Jacint Verdaguer i Santaló. Verdaguer va néixer el 17 de maig de 1845 a Folgueroles. Sortim del poble pel carrer de la Rambla.

0.02	0.02	0.100
------	------	-------

Pal indicador. Anem en direcció a Tavèrnoles cap a l'esquerra.

0.02	0.04	0.200
------	------	-------

Arribem al camp de futbol, el deixem a l'esquerra i seguim cap a la dreta per un camí de terra.

0.01	0.05	0.250
------	------	-------

Cruïlla, continuem recte pel camí que anem. Deixem a l'esquerra la ronda de la Damunt.

0.01	0.06	0.300
------	------	-------

Deixem a l'esquerra el carrer d'en Roca. Seguim recte.

0.04	0.10	0.350
------	------	-------

Girem a l'esquerra pel carrer del Pou fins al final. Hi ha cases als costats.

0.05 0.15 0.450

Final del carrer del Pou. Creuem la ronda de la Damunt i agafem un camí del davant que va fins a la masia del Pou.

0.06 0.21 0.500

Arribem a la masia del Pou, habitada, passem pel davant de la porta principal i girem cap a la dreta. Aquí caldria reunir-nos doncs el camí que ve ara és una mica perdedor. Aneu seguint els troços de plàstic blanc i la descripció.

0.02 0.23 0.550

Passem pel costat d'una bassa que ens queda a la dreta. Comencem a baixar i agafem un corriol.

0.02 0.25 0.700

Vista de Tavèrnoles a la dreta. Seguim avall pel corriol enmig d'uns pins grossos. Baixem per una roca graonada.

0.03 0.28 0.750

El camí s'endinsa entre el bosc baix. Passem per una petita clariana.

0.02 0.30 0.900

Abans d'entrar a un bosquet de pins, el corriol gira a la dreta i comença a baixar.

0.01 0.31 0.950

Arribem a les escales del Floquer. N'hi ha unes 195.

0.06 0.37 1.350

Arribem a la masia habitada "Els Floquers". Hi ha una font. Agafem un camí ample cap a l'esquerra. A partir d'ara trobarem els senyals grocs i blancs del PR-C-40-1.

0.03 0.40 1.736

Arribem a un pal indicador. Agafem el sender PR-C-40 que ens durà fins a Sant Pere de Casserres.

Passem per davant de l'església romànica de Sant Esteve de Tavèrnoles. Hi trobarem telèfon, bar, restaurant i botigues amb queviures.

TAVÈRNOLES

Formen el municipi de Tavèrnoles les antigues parròquies de Sant Pere i Savassona. Fa la divisòria entre ambdues entitats la serra que va dels Munts, a Masgrau, al castell de Savassona i al turó de Sant Feliuet, des d'on baixa a tocar la punta d'una gran marrada del Ter, a la Passarella.

Tota la part de llevant d'aquesta demarcació o sector de Savassona forma part de les Guillerries; el sector de Tavèrnoles pròpiament dit comprèn un terç, aproximadament de la demarcació municipal, que té en total 19.11 km², però és el sector on es troba el 90% de la seva població, que, tanmateix no arriba als 200 habitants.

La parròquia o petit nucli del poble de Tavèrnoles es troba al pendent de ponent de la serra de Savassona, abans de la pujada cap al castell, a 537 m d'altitud. És format per mitja dotzena de cases velles i un hostal, Can Janot, i algunes cases modernes d'estiueig. La seva història és vinculada a la demarcació senyorial de Savassona.

L'església de Sant Esteve de Tavèrnoles és un dels monuments romànics més ben acabats de la Plana de Vic, per bé que la seva bellesa de línies és més externa que interna. Com la majoria de les esglésies comarcanes, fou sobreaixecada el 1728, se li afegiren els altars laterals i fou transformada amb una nova portada al mur de ponent. Una restauració intel·ligent li ha retornat l'aire romànic i ha ressaltat els detalls de l'ornamentació llombarda, sobretot a l'absis i a la banda exterior de migdia, on s'obria la porta antiga i on hi ha el campanar de torre, que sembla trasplantat de la regió pirinenca. Es va edificar entorn del 1070 per l'equip de mestres de cases que féu la majoria d'esglésies romàniques dels antics dominis de la casa vescomtal d'Osona-Cardona. Ara apareix com una església d'una nau, amb dos arcs torals i un absis amb tres finestretes de doble obertura. La banda nord conserva encara una capella lateral tardana, però la de la banda de migdia i la sagristia foren suprimides en el curs de la darrera restauració. Tot l'exterior del temple té, sota el ràfec de la teulada, un fris de finestretes cegues que a l'absis s'allotgen sota les arcuacions llombardes. El campanar és format per un llarg sòcol i dos pisos que pugen per damunt de la teulada de l'església, separats per frisos de dents de serra i emmarcats per tres arcuacions, dintre de les quals s'obren les finestres, partides per una columneta.

La parròquia de Tavèrnoles va comptar fins al 1937 amb la capella de Sant Jaume del Cóc, erigida vers el 1091 i que fou feta volar durant la guerra civil; avui dia no se'n coneix gairebé ni el rastre.

Dins del terme, el mas del Banús es destaca per la seva arquitectura i importància històrica. És un gran edifici rectangular, amb una torreta central, construït al segle XVII per mestres de cases gascons o francesos. Els propietaris conserven encara l'antic cognom *Banús* i la vella documentació, que comença al segle XI.

El camí passa pel davant de l'hostal de Cal Janot i va en direcció nord.

0.03	0.47	2.547
------	------	-------

Creuem la carretera que va al Parador, continuem cap al nord, en direcció a una urbanització.

0.02	0.49	2.752
------	------	-------

Cal posar atenció car el sender gira cap a la dreta tot baixant per un camí fressat, en direcció est.

0.04 0.53 3.028

Passem per can Benerigues.

0.12 1.05 3.734

Arribem a una clariana al mig del bosc. El sender segueix amunt per un corriol que puja força durant un tros curt.

0.10 1.15 4.441

Cruïlla de camins, el nostre va recte, a la dreta trobem una cadena al costat de la carretera.

0.07 1.22 4.831

Arribem al pla de Savassona, on hi ha unes restes ibèriques. Per un caminet a l'esquerra del pla, podem pujar a l'ermita de Sant Feliuet.

SAVASSONA

Dins del municipi de Tavèrnoles, en bona part a la Plana de Vic, hi ha un ample sector, el de llevant, al qual dona nom l'antic castell de Savassona, amb la parròquia de Sant Pere de Savassona, que forma part de les Guillerries. El dilatat terme parroquial va des dels Munts, al sud (a l'esquerra de la carretera de Vic al pantà de Sau), fins al coll de Terrades, l'engorjat torrent de l'Infern i el Ter, al nord (sector travessat per la carretera de Vic al Parador); tota la frontera de llevant és formada per una impressionant cinglera que la separa de la vall de Sau (Vilanova de Sau), gran cornisa de pedra amb llocs d'una gran bellesa (els Cingles, el Salt de la Minyona, Puigdefar), excel·lent mirador sobre les Guillerries.

El castell de Savassona es troba situat estratègicament sobre una penya prop del coll del mateix nom. Té actualment l'aspecte d'un gran casal residencial, ja que a diferència de la majoria de castells, que eren solament un punt fortificat, aquest fou sempre residència de la família baronial dels Savassona, que l'habità permanentment fins al voltant de 1820 (després ha passat a diversos propietaris, però sempre com a casal de residència). Té uns murs de defensa i una torre d'angle al davant i una capella prop de la porta d'entrada construïda vers el 1640. A l'interior hi ha una vella torre de planta triangular amb angles i alguns elements que donen constància de la seva història mil·lenària. L'anomenat passeig de la Baronesa porta per la part ponentina del casal vers una font sota una balma dita també de la Baronesa. La masoveria del castell ha estat convertida modernament en hostal.

L'antiga església parroquial de Sant Pere de Savassona, sufragània de la de Tavèrnoles, és als peus del castell, a la banda de llevant. Fou edificada vers el 1060 pels vescomtes de Cardona, senyors superiors del domini de Savassona, que el 1086 la lliuraren a l'església catedral de Vic. Té una sola nau, acabada en un absis decorat a l'interior amb cinc fornícules i a l'exterior amb arcuacions cegues i lesenes; té també un petit absidiol a la part nord i manca el de la part contrària o de migdia puix que sembla que s'hi volia fer un campanar o un cos d'edificació que no s'arribà a acabar. Al segle XVII se sobreixecà la teulada respec-

tant la primitiva volta, i es construí un portal nou a la banda de ponent en substitució del de la part de migdia, que donava al cementiri actual. Restaurada modernament en el seu interior, amb no gaire encert, conserva, però, la proporció i la bellesa dels edificis romànics del segle XI, dins de la modalitat constructiva dels Cardona.

A la part nord del coll de Savassona s'aixeca un puig coronat de penyes, presidit per la capella de Sant Feliuet de Savassona, al seu angle SE, a la qual s'accedeix per una escala tallada en part en la roca. Coneguda dels del 1035 és un interessant edifici per la conjunció d'un cos pre-romànic (el santuari o capçalera amb volta de pedra i arc ultrapassat) i un de romànic (nau romànica amb portal a migdia). L'airós campanar d'espadaña és de 1203-05, i el portal adovellat del mur de ponent, amb una estrella salomònica a la dovella central, del segle XVI. Encara que vers el 1104 arribà a tenir una consideració quasi parroquial, aviat esdevingué simple capella, a causa segurament del despoblament del lloc. En època medieval s'anomenà Sant Feliu de la Roca.

Té al seu voltant restes de tombes antropomòrfiques, probablement del segle X, un dipòsit d'aigua excavat en la penya i altres indicis de vell poblament. Han estat excavades les restes d'un important poblat ibèric situat entre els calls o separacions dels grans penyals que formen la plataforma superior del puig (els habitatges aprofitaven el buit de les pedres coberts amb bigues i sostre). L'anomenada Pedra dels Sacrificis, sota Sant Feliuet, és un enorme dau de pedra que té la superfície de ponent amb graons artificials, restes d'una escala darrera seu i clots artificials al cim. La imaginació popular l'ha vista com un altar on se celebraven sacrificis humans. Al seu voltant han estat excavats enterraments i trobats esquelets en posició plegada o fetal d'uns cinc mil anys d'antiguitat. Hi ha una sèrie de pedres gravades al NE del puig, una de les quals representa un home amb un animal quadrúpede damunt seu. Les campanyes d'excavacions han proporcionat també gran quantitat de material arqueològic d'època neolítica i posterior conservat actualment al Museu Episcopal de Vic.

Passem el pla i agafem un caminet a l'esquerra que volta el turó fins arribar al coll de la Pasarella.

0.15	1.37	5.821
------	------	-------

Coll de la Pasarella.

0.15	1.52	6.168
------	------	-------

El PR-C-40 es desvia a l'esquerra, deixant el camí principal.

0.06	1.58	6.648
------	------	-------

Sortim del bosc i, baix a l'esquerra veiem el riu Ter amb els seus meandres; en aquest punt el PR gira cap a la dreta passant per un camí ben marcat.

0.17	2.15	7.677
------	------	-------

Sortim del camí estret i trobem un transformador elèctric. Entrem a la urbanització Fusi-

manya.

0.13 2.28 8.533

El sender segueix la pista asfaltada de cara a la vall, passant per la banda de sota de l'hostal de Fusimanya.

0.07 2.35 9.351

S'acaba l'asfalt davant del xalet "La Vall", el PR segueix per un caminet que baixa cap al torrent de l'Infern.

0.10 2.45 9.841

Després de travessar el torrent, trobem una pista ampla i ben fressada. Poc després el camí va cap a l'esquerra.

0.15 3.00 10.881

Cruïlla de pistes, el sender va per un camí, a l'esquerra que puja cap el llom de Casserres, on enllaçarà amb la variant PR-C-40-2.

0.07 3.07 11.281

Sortim del caminet del bosc i agafem el camí principal que ens portarà al monestir.

0.25 3.32 13.181

Monestir de Sant Pere de Casserres.

SANT PERE DE CASSERRES

L'antic monestir benedictí de Sant Pere de Casserres és el monument romànic més important de totes les Guillerries i un dels exemplars més notables del romànic català. Situat dins el terme municipal de les Masies de Roda, forma part, però, de les Guillerries, per tal com es troba a l'extrem d'una península emmarcada pel més espectacular dels meandres que fa el Ter quan deixa la Plana de Vic i s'endinsa a les Guillerries. La península és formada pel sector extrem de la serra que separa les dues contrades. Església i monestir freguen a llevant i a ponent amb les parets rocoses del cingle, que baixa quasi perpendicularment fins al nivell actual de les aigües del riu, aixecades del llit primitiu pel pantà de Sau. Té l'aspecte d'una vella fortalesa sobre un penya-segat envoltat, per tres bandes, pel Ter.

En aquest indret hi havia, almenys des del 798, el *castrum Serras*. Una forta muralla que tancava la península al seu indret més estret, de la qual resten importants fragments (els murs mostren unes fileres d'*opus spicatum* visibles a la dreta del camí), sembla que era la defensa primera d'aquest castell. A la seva capella, dedicada a Sant Pere, els vescomtes

d'Osona, senyors del lloc, hi erigiren un monestir benedictí a partir del 1006. La llegenda del Sant Infant, del qual es guarda el cos momificat, vol explicar la seva fundació per un fet meravellós : els vescomtes d'Osona, que aleshores residien prop de Rupit, tingueren un infant que va parlar miraculosament tot anunciant la seva propera mort i demanant que s'edifiqués un monestir a l'indret de la seva sepultura; mort l'infant, els pares col·locaren el cos sobre una mula, que es dirigí a Casserres i es deturà i morí a l'indret on s'aixecà el monestir. Segons la documentació de l'època, el vescomte Bermon morí sense descendència vers el 1030, i la seva mare Engúncia i la seva muller Ermetruit foren les encarregades de completar la fundació, fets que permeten suposar que l'infant momificat, guardat i venerat almenys des del segle XV a l'església, fos un fill del vescomte.

El conjunt monumental de Casserres és format per la gran església, les restes del claustre i de les antigues dependències monacals disposades al seu voltant. Tot pertany a l'època romànica, llevat de la casa prioral, sota el campanar d'època gòtica (segle XV), en part arruïnada i en part refeta modernament. El pas del temps i reformes successives, sobretot al malmès claustre, li han afegit alguns elements estranys, però guarda malgrat tot un caràcter molt unitari, amb voltes, finestres i portals del més pur romànic. La majoria dels capitells

antics del claustre i alguns sarcòfags es conserven al Museu Episcopal de Vic.

L'església és la part més impressionant del conjunt. Té 32 m de llargada, una amplada de 24.2 m, amb tres naus, i una altura al centre de 19 m. Forma una enorme massa de pedra, sense cap ornamentació escultural però d'una gran bellesa de línies en els arcs torals i arcs triomfals dels absis i un acurat tractament de la pedra. Els dos pilars centrals de separació de les naus són massissos i severs, i quatre portals de perfecte tècnica romànica hi donen accés : el més gran, ampliat i reformat més tardanament, és a ponent; un altre, a tramuntana, que donava a l'antic cementiri; i dos a migdia, que el comuniquen amb el claustre i amb la base del campanar, situada a la ratlla del mur ponentí. Aquest campanar, massís i de planta quadrada, és admirable per les seves voltes perfectes de pedra. Els tres absis amb què acaben les naus es troben a la ratlla de llevant, quasi a plom del precipici, i tenen tots els elements de decoració llombarda, amb arcuacions i lesenes, que ornem també els murs laterals de l'església. És característica la línia o fris de finestretes cegues que ornem el capdamunt de l'absis central, típiques de totes les construccions que feren aixecar en aquesta època els Cardona o vescomtes d'Osona (Sant Pere de Savassona, Sant Vicenç de Cardona, Tavèrnoles, el Brull).

Els terratrèmols del 1427 ensorraren la volta de la nau de tramuntana i el claustre; aquest es reedificà fent massisses les columnes i els capitells dins pilars quadrats, sobretot als angles, però la nau, caiguda, ja no es reféu i hom optà per aparedar la nau central en aquell costat. La resta de les edificacions no sofrí gaire, però el llarg abandonament fou causa de l'ensorrament, ja a principi del segle XX, de la nau de migdia i del refectori del monestir i del malmenament de la resta.

Una sèrie de campanyes de restauració empreses des del 1956 han permès la consolidació de l'edifici, l'arranjament de teulades i la reconstitució de l'antiga casa prioral, situada vora el campanar, que havia estat convertida en habitatges per als masovers i pallisses des del 1577, quan el monestir esdevingué simple granja del col·legi de Betlem. També s'ha refet el petit edifici de dos pisos amb volta romànica i portal del mateix estil que es troba separat del cos del monestir, a la part nord de l'església, conegut vulgarment per la Presó, però que fou en temps històrics la casa o el graner del monjo cellerer.

Si la contemplació del monument justifica la visita, aquesta és encara compensada pel panorama que s'ofereix : el pantà de Sau envolta per tres costats Casserres i ofereix perspectives i raconades de gran bellesa. Davant de l'esperó o punta nord de la península el pantà s'endinsa vers les rieres de les Gorges i de Sant Martí. Aquesta es precipita al Ter per l'espectacular salt del Cabrit, prop d'on s'aixecava l'ermita de Sant Pere Pescador, construïda pels pescadors de Roda i Manlleu.

Tomem pel mateix camí que hem arribat fins al pal indicador.

0.35 4.07 15.531

Som al pal indicador. Agafem el PR-C-40-2 que va cap a la dreta, en direcció al Parador iniciant una petita pujada.

0.03 4.10 15.711

El camí passa un tram planer i, més endavant, comença a baixar.

0.17

4.27

17.131

Un trencant, a la nostra esquerra, porta als dipòsits d'aigua del Parador; el PR segueix baixant fins arribar a la carretera.

0.02

4.29

17.331

Parador de Sau. En aquest indret finalitzem el recorregut.

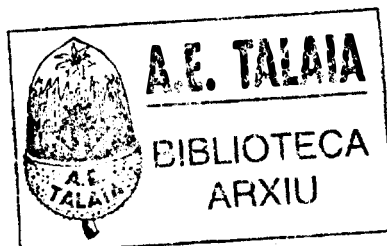
PARADOR DE SAU

El Parador de Turisme de Sau (dit oficialment de Vic) es troba a l'inici de la península de Casserres, passat el coll de Terrades, al vessant de llevant, prop de l'antiga masia de Bac de Sau, refeta recentment. Aquest parador fou inaugurat el 1972, construït segons plans de l'arquitecte José Osuna, que s'inspira en la masia de les Ferreres de Sant Bartomeu del Grau, obra dels Moretó, del segle XVIII. Amb tot, el resultat ha estat un edifici híbrid, de gust dubtós, compost d'un gran cos central de doble vessant, amb un *hall* desproporcionat, i decorat d'una manera estrafolària. El menjador i les habitacions ocupen un cos afegit a la manera de les antigues galeries de les grans masies de la Plana.

El seu nom ha esdevingut molt conegut arreu del país amb motiu d'haver-s'hi redactat l'avantprojecte de l'Estatut de Catalunya pels parlamentaris catalans, que s'hi reuniren diverses jornades el 1978, i que per això ha estat anomenat l'Estatut de Sau.

BIBLIOGRAFIA

- ## Gran Geografia Comarcal de Catalunya.
Volum 1. Osona i Ripollès.
Fundació Enciclopèdia Catalana (1ª Edició).
- ## Gran Enciclopèdia Catalana.
Fundació Enciclopèdia Catalana (1ª Edició).
- ## Catalunya Romànica.
Volums II, III. Osona
Fundació Enciclopèdia Catalana (1ª Edició).
- ## Això és Catalunya. Guia del Patrimoni Arquitectònic.
Departament de Cultura de la Generalitat.
Editorial Plaza i Janés (1988).
- ## Descripció del PR-C-40, PR-C-40-1, PR-C-40-2
Comite Català de Senders.
Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya (maig 1989).
- ## Descripció "3ª Sortida de Vegueria, 11/9/90".
Centre Excursionista de Sitges.
- ## Dibuixos d'En Bernat Salvador.

Agustí Poch

Novembre 1990

